

Скрипкін О. Г. кандидат психологічних наук,
доцент кафедри психології
Державний торговельно-економічний університет
<https://orcid.org/0000-0002-2328-8663>

АСПЕКТИ ПРОЯВІВ НЕГАТИВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ РЕАКЦІЙ НА РЕАЛІЇ ВІЙНИ В УКРАЇНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ

В статті викладено результати досліджень проявів характерних негативних психологічних реакцій, які виникли в українському суспільстві з початком широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти України. Описано орієнтовний механізм їх формування та характер відображення в міжособистісних (міжгрупових) комунікаціях на воєнному тлі.

Ключові слова: стресогенні умови; психологія переживання війни; психологічні реакції; захисні механізми психіки; світогляд; комунікації.

Вступ. Перебування в умовах війни – це надважке випробування для психіки будь-якого члена суспільства, навіть цивільної особи. Щоденні звістки про смерті захисників країни та цивільних, близьких людей, спостереження численних видів руйнувань, усвідомлення можливості власної загибелі, втрати країною державної цілісності та суверенітету, державності – перелік можливих стресогенних інформаційних впливів є досить широким. Усе це спричиняє потужний астеничний вплив на психіку особи, яка захищається шляхом пускання в дію певних захисних механізмів, внаслідок чого у світоглядних конструктах та у характері міжособистісних (міжгрупових) комунікацій частини представників українського суспільства виникають певні астеничні зміни.

Усі ми є індивідуальними за своїми психологічними характеристиками, світоглядом, психологічною стійкістю та пружністю тощо. Захисні резерви психіки теж у кожного свої, умовно усіх членів суспільства за цим критерієм можна поділити на дві категорії, в кожній з яких домінують певні психологічні реакції на війну: тих, хто здатен самостійно впоратися із цим психологічним навантаженням, зберегти критичність мислення навіть у цих надскладних умовах, і тих, хто на це не здатен. У даному випадку пропонується розглядати характерні психологічні реакції саме другої категорії осіб, для якого явище

війни в державі є кризовим в психологічному плані.

Відповідно, актуальність теми полягає у необхідності збереження психічного здоров'я української суспільства та недопущення критичного зниження якості його життєдіяльності навіть в умовах повномасштабного воєнного конфлікту. Мета статті полягає у приверненні уваги спільноти до цієї теми, а завдання – у викладенні результатів досліджень аспектів проявів характерних негативних психологічних реакцій, які виникли в українському суспільстві з початком широкомасштабної військової агресії Російської Федерації проти України.

Теоретичне підґрунтя. На жаль, піднята саме у такому форматі тема до теперішнього часу як закордонними, так і вітчизняними науковцями належним чином не розглядалася. Причин цьому вбачається декілька, основними з яких виступають історична відсутність широкомасштабних військових конфліктів (війн) між суверенними державами протягом останніх десятиліть, відносна нерозвиненість психологічної науки в регіонах протікання інших військових конфліктів протягом цього ж періоду та низький рівень зацікавленості психологічної спільноти у дослідженнях даної проблеми. Здебільшого науковців до теперішнього часу цікавили саме наслідки війни в психологічному плані як такі, тобто, вплив війни на психічне здоров'я особистості та суспільства (І. Д.

Галдецька, О. А. Золотарьова, О. О. Крупська та інші, 2013; О. В. Демчук, О. А. Золотарьова, О. О. Ковалик та інші, 2019) [1, 2], соціально-психологічні зміни у масовій свідомості за її результатами (О. І. Сич, 2004) [3]. Міністр охорони здоров'я України Віктор Ляшко також акцентує увагу саме на негативних наслідках впливу війни на психічне здоров'я особистості [4].

Водночас піднята тема починає стрімко набувати інтересу у вітчизняних наукових колах, оскільки певні психологічні феномени наразі проявляються в українському суспільстві досить масово й впливово, а результати досліджень в цьому напрямку спроможні пояснити природу їх виникнення та дати змогу передбачати їх наслідки в побудові міжособистісних (міжгрупових) комунікацій як ділового, так і особистісного рівня, а надалі – допомогти здійснювати певну профілактику виникнення цих негативних явищ. Зокрема, під час Міжнародного науково-практичного workshop-у “Психологія переживання війни: досвід України”, який відбувся 10 червня 2022 року у Київському національному університеті культури і мистецтва (м. Київ), про емоційне проживання в основі психологічного балансу як про елемент формування певних психологічних реакцій говорила О. Костюченко, про особливості комунікацій в умовах воєнного часу згадувала В. Воронова [5]. Психотерапевт Е. Соболев теж пише про “динаміку настроїв населення” та очікувані їх впливи на суспільство [6]. Таким чином, вітчизняна психологічна наука у своїх пошуках наразі може оперувати здебільшого власними напрацюваннями, що при цьому ніяк не знижує важливості та значущості останніх.

Методи дослідження. У дослідженні були використані методи спостереження, роботи з документами (для відстеження характерних суджень респондентів у коментарях до новин, повідомлень), методи бесіди, опитування (для уточнення світоглядних позицій респондентів), а також інтерпретації та аналізу отриманих даних.

Досліджувались матеріали публікацій, коментарів громадян України у

соцмережах Facebook, Telegram, Instagram та на новинних сайтах, а також висловлені у спілкуванні особисті судження респондентів (співрозмовників). Тривалість дослідження склала 120 днів (березень-червень 2022 року), загальний обсяг дослідженої вибірки суджень-реакцій – більш ніж 20 000 (20 112).

Результати і обговорення. Перш за все, слід уточнити сутність поняття “характерні психологічні реакції” у даному контексті. Де-факто це сукупність однотипних (схожих за своїм змістом, характером та часом прояву) індивідуальних психологічних реакцій на критичні, стресогенні прояви оточуючого середовища. Оскільки кількість таких реакцій у суспільстві була виявлена у досить значущих величинах, то це дає можливість застосувати прикметник “характерні”.

Слід зауважити, що у даному випадку не йдеться про такий окремий феномен як «психологія натовпу». Він охоплює дещо інше поняття, а саме формат сукупності індивідуальних стихійних реакцій передбачає ситуативне охоплення осіб у натовпі (групі, колективі), при цьому індивідуальність певної особи у мікроспільноті наче розчиняється, і вона піддається загальним реакціям групи, наслідує їх, відображає у собі.

Наразі ми можемо спостерігати, як численний прошарок суспільства, що складається з певною мірою психологічно уражених війною людей вже змінив свій світогляд, відношення до того, що відбувається навколо та відповідно змінив своє ставлення до певних своїх співвітчизників. Очевидним є також те, що психологічний вплив сильного стресу як груповий, так і індивідуальний феномен безумовно сприяє виникненню певних розколів, розбратів у суспільстві загалом, а також і в певних колективах, групах зокрема.

Закордонні вчені (зокрема, Zunin & Myers, 2000) пов'язують це явище з настанням етапу так званої “втрати ілюзій” (“Disillusionment”) під час психологічного переживання тривалого впливу кризи, катастрофи, до якої безумовно можна

Питання психології

віднести й війну. При цьому стресогенність реалій оточення очікувано породжує критичний астеничний вплив на людську психіку, що своєю чергою спонукає останню до запуску певних захисних механізмів, вимушеного

переформатування деяких аспектів світогляду та виникнення певних психологічних реакцій як спроби уберегтися від психічної травми, знизити вхідне психологічне навантаження (рис. 1).

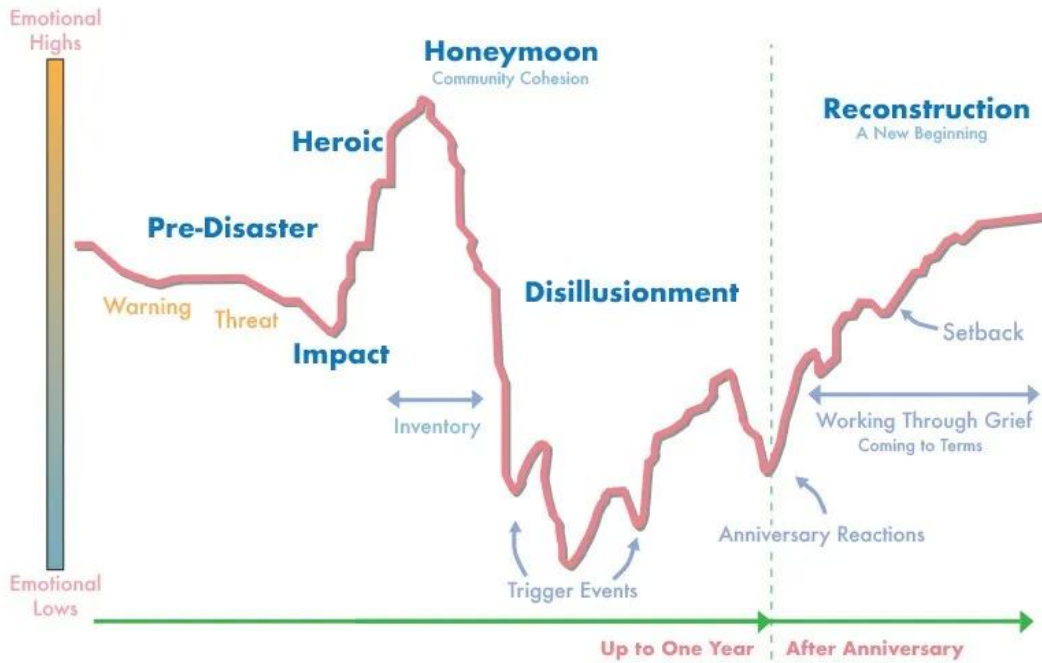

Рис. 1. Етапи психологічного переживання кризи, катастрофи
Емоційний аспект переживання кризи, перебіг змін основних настроїв достатнім чином відповідає вище наведеному графіку та зображений на рис. 2.

ЦИКЛ ЗМІН НАСТРОЮ

Рис. 2. Динаміка зміни настрою під час переживання кризи

Таким чином, емпіричною гіпотезою дослідження виступало припущення про те, що психотравмуючий вплив реалій війни спричиняє виникнення певних змін у світоглядних конструктах частини представників українського суспільства, що надалі підтверджується шляхом демонстрації ними певних негативних, не об'єктивних психологічних реакцій у

вигляді прилюдних суджень, а наслідком виступають відповідні зміни у характері міжособистісних (міжгрупових) комунікацій.

Досліджувались психологічні реакції на події та реалії сьогодення у спілкуванні з іншими громадянами такого тематичного спектру:

1. Причини настання активної фази

війни між Україною та Російською Федерацією.

2. Оперативні та тактичні досягнення російських військ на театрі воєнних дій.

3. Оперативні та тактичні досягнення ЗС України на театрі воєнних дій.

4. Питання устаткування підрозділів ЗС України спорядженням, зброєю, військовою технікою.

5. Еміграція українських біженців до країн Європи, на захід України.

З метою зниження рівня суб'єктивності загального стану справ досліджувались лише публікації у загальних спільнотах (пабліках). Спектр характерних негативних психологічних реакцій при цьому було поділено на два прогностичні блоки з умовними назвами (див. додаток 1):

1. “Порятунок шляхом самозахисту”, де зниження вхідного психологічного навантаження через психотравмуючий вплив наслідків війни відбувається шляхом певного заперечення/відкидання респондентом суб'єктивного відчуття власної “провини” у настанні наслідків війни.

2. “Порятунок шляхом нападу”, де зниження вхідного психологічного навантаження через психотравмуючий вплив наслідків війни відбувається шляхом вбачання “провини” у настанні наслідків війни в діях/бездіяльності інших громадян та їх подальшому звинуваченні.

Обґрунтуванням доцільності такої типології слугує інша відома хронологічна класифікація етапів переживання кризової, психотравмуючої ситуації, її осмислення людиною та реагування на неї. Ці етапи досить наочно відображають характер видозмін, що відбуваються з частиною представників українського суспільства та їх психологічними реакціями протягом переживання цієї ситуації. Зазначені етапи є такими:

1. Перший етап – Заперечення, або Шок. На цьому етапі, що наступає відразу після дії (початку дії) травмуючого чинника, людина не може прийняти те, що сталося на емоційному рівні. Психіка захищається від руйнівної дії травматичної ситуації. Людина в цей час переживає гостру стресову реакцію на події навколо.

2. Другий етап – Агресія і Провина. Поступово починаючи переживати й усвідомлювати те, що трапилося, людина спочатку намагається звинувачувати в цій події тих, хто прямо або побічно міг бути причетним до її виникнення. Після цього людина звертає агресію на самого себе і відчуває провину (“Якби я вчинив інакше, такого б не сталося, або сталося б на краще”).

3. Третій етап – Депресія. Настає після усвідомлення того, що обставини проявили себе сильнішими за людину. Супроводжується почуттями безпорадності, покинутості, самотності, власної непотрібності. Людина не бачить виходу з положення, що створилося, втрачає відчуття мети, інтерес до спілкування (“Ніхто мене не розуміє, усе життя не має сенсу”), співрозмовники починають її втомлювати, спілкування переривається, почуття самотності посилюється.

4. Четвертий етап – Зцілення, Реконструкція. Для нього характерно повне свідоме і емоційне прийняття свого минулого і набуття нового сенсу життя. Людина виявляється здатною витягти з подій корисний життєвий досвід і почати по-новому планувати своє життя, навіть в умовах продовження кризи (війни).

Щодо першого типу реакцій: в ознаках переживання кризи, на які вказувала О. П. Саннікова, вбачаються такі можливі зовнішні, поведінкові прояви як “уникнення невдач, відмова від відповідальності” [7, 17]. Дійсно, за результатами досліджень у багатьох респондентів було виявлено такий феномен як “тонельне бачення” (в психологічному сенсі), тобто, звуження світогляду та критичності мислення, відкидання наявності низки проблем всередині суспільства, необхідності їх вирішення. В якості захисної моделі демонструвалась, зокрема, упевненість в тому, що єдиною метою життєдіяльності суспільства зараз є виключно перемога у війні з зовнішнім агресором, Російською Федерацією. Це вочевидь є результатом спостереження особою протягом тривалого періоду існування певних проблем

всередині країни, а також болюче усвідомлення усього, що спостерігається наразі. Результатом якраз і виступає внутрішнє несприйняття певних реалій та описаний вище наслідок, який постає у вигляді демонстрації реакцій відкидання (21,46% випадків), заперечення (22,8% випадків), які деякі респонденти демонстрували у тому числі й одночасно.

Реалізується таке “бачення” вочевидь через запуск низки захисних механізмів психіки, зокрема, “Раціоналізації”, “Заперечення”, “Сублімації” – психологічних феноменів, єдиним покликанням яких є зниження “психічного накалу”, зняття з себе надкритичного стресового навантаження. Таким чином, відбувається спроба спростити собі розуміння того, що відбувається, запевнити себе у хоча й спрощених, менш стресогенних, але загалом хибних висновках. Яскравим прикладом цього слугує інтерпретація згаданого вище твердження – повне єднання суспільства задля перемоги є важливим (це загалом вірне припущення), але більш за те, воно є єдино важливим (це вже не видається вірним). Усе інше, тобто, намагання помічати проблеми всередині країни під час війни, вирішувати їх просто зараз оцінюються як “не на часі”, або ж спроби “розхитати човен” (таким чином паралельно з “порятунком шляхом самозахисту” відбуваються спроби маніпулювання свідомістю – своєю та інших, а також підміна понять). Загалом у ході дослідження подібні судження були зафіксовані в 23,68% респондентів.

РОЗПОДІЛ ХАРАКТЕРНИХ НЕГАТИВНИХ ПСИХОЛОГІЧНИХ РЕАКЦІЙ ЧЕРЕЗ ВПЛИВ УМОВ ВІЙНИ
1 – блок реакцій 1

■ Інші реакції ■ Реакція відкидання ■ Реакція заперечення
Довідково: у деяких випадках респонденти демонстрували одночасно реакції відкидання та заперечення.

Другим масовим явищем зі своїми характерними реакціями виступає так званий “чорно-білий” підхід у оцінці своїх співвітчизників. Раніше, ще від початку

війни у 2014 році воно вже спостерігалось досить широко, тоді – переважно серед комбатантів, учасників бойових дій. На увазі мається спрощене, “чорно-біле” сприйняття реальності, оточення, деяких особливо важливих явищ, процесів, поділ усього при цьому на дві умовні категорії – друзів та ворогів, хороше та погане. Таким чином психіка людини в кризових умовах також спрощує собі сприйняття того, що відбувається навколо з метою забезпечити фізичне та психічне виживання індивіда.

У “чорно-білому” підході проявляється такий феномен як “групоцентризм” – схильність ідеалізувати власну соціальну групу та бачити образ ворога в представниках інших груп, особливо (уявно) відповідальних за надмірне психологічне навантаження, яке отримує суб’єкт реагування. Наслідком цього явища наразі є те, що деякі українські громадяни беруться оцінювати дії інших з поляризованих позицій, засуджувати тих, хто, на їх думку, не дуже активно сприяє перемозі, дозволяє собі “менше страждати серцем”, намагатися радіти власному життю і таке інше.

В ході дослідження було з’ясовано, що адресними категоріями співгромадян щодо проявів агресії в таких випадках виступали: а) чоловіки призовного віку, які з певних причин не вступили до лав силових структур, б) тимчасові емігранти, в) співгромадяни, які дозволяли собі прояви щастя, комфорту, радощів від життя. Агресія проявлялася у досить гіпертрофованих, дискримінаційних оцінках своїх співвітчизників та навіть вимогах до них на кшталт:

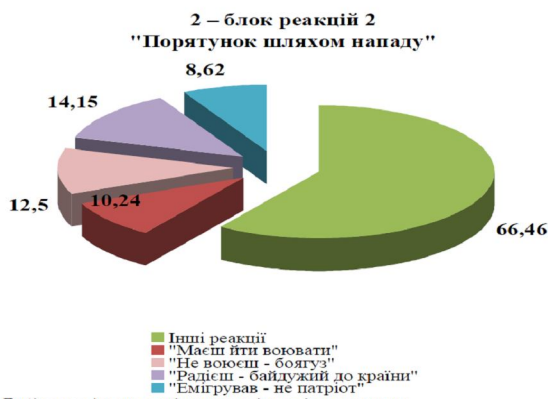
якщо ти справжній чоловік, то маєш мобілізуватися та воювати;

якщо чоловік не пішов воювати, то він – боягуз, не патріот (винятком слугують лише випадки старості, важкої хвороби або каліцтва);

якщо хтось в умовах війни намагається помічати радощі життя, не відмовляє собі в цьому, то він (вона) є черстою, байдужою до долі країни людиною, не патріотом;

якщо людина виїхала за кордон, то вона є боягузом, не патріотом і т. ін..

Питання психології

Довідково: у деяких випадках респонденти демонстрували одночасно декілька вказаних реакцій.

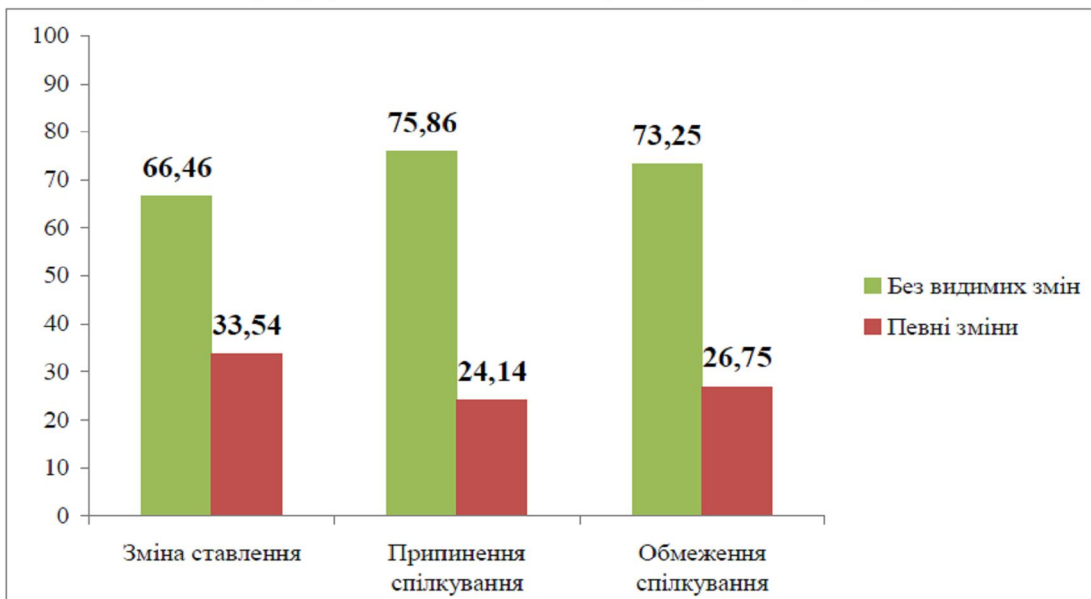
чевидним є те, що певні психологічні реакції формуються саме через характерний зміст другого етапу переживання кризової, психотравмуючої ситуації, а точніше, його складової

“агресія до інших”, тобто, реалізується “порятунок шляхом нападу”. Такі випадки загалом було зафіксовано у 33,54% респондентів.

При цьому в якості наслідків змін у світогляді деяких респондентів нерідкими виявились випадки згадуваних О. П. Санніковою зовнішніх проявів у сфері відносин, зокрема, скорочення кола спілкування, обмеження контактів зі згаданими вище категоріями, інколи аж до повної відмови навіть в звичній сфері спілкування, а також надання переваги контактам формального характеру [7, 17].

ТИПОВІ ЗМІНИ У СФЕРІ МІЖСОБИСТІСНИХ (МІЖГРУПОВИХ) КОМУНІКАЦІЙ ЯК РЕЗУЛЬТАТ АГРЕСИВНОГО РЕАГУВАННЯ ЧЕРЕЗ ВПЛИВ УМОВ ВІЙНИ

3 – зміни у сфері міжособистісних (міжгрупових) комунікацій

Довідково: 1. Зміна ставлення до представників адресних категорій попередньо відбулась в усіх респондентів, які виявляли агресію.

2. У деяких випадках респонденти, які виявляли агресію, свідчили одночасно як про обмеження, так і про припинення спілкування з різними представниками адресних категорій.

Дійсно, за особистими свідченнями респондентів, типовими змінами у їх сфері міжособистісних (міжгрупових) комунікацій були:

зміна (інколи – критична) свого ставлення до певної особи або групи з числа співгромадян (33, 54% випадків від загального числа реакцій);

відмова від спілкування з певними особами, групами з числа співгромадян (24,14% випадків від загального числа реакцій);

обмеження спілкування з певними особами, групами з числа співгромадян (26,75% випадків від загального числа реакцій).

Таким чином, індивідуальні відмінності в переживанні дійсно можуть виявлятися в різних якісно-кількісних поєднаннях її показників, в особливостях емоційних переживань, в поведінці, в

специфіці протікання кризи і в способах її подолання, на чому й наголошувала Саннікова [7, 18].

За отриманими в ході дослідження результатами можна стверджувати, що протягом досліджуваного періоду певна частина нашого суспільства вочевидь знаходилась на другому етапі переживання кризової ситуації. Суттєве значення при цьому мали як особистісні аспекти переживання індивідом кризи, так і його індивідуальні психологічні характеристики, перш за все її психологічна стійкість, психологічна пружність тощо. Різні люди по-різному і різною мірою переживають психологічну кризу та війну як таку.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що дотепер вітчизняні фахівці психологічної сфери лише згадували про можливість настання негативних світоглядних змін та погіршення міжособистісних (міжгрупових) комунікацій внаслідок цього у деяких членів суспільства в умовах кризи загальнодержавного характеру, проте, предметні дослідження подібного характеру в українських реаліях сьогодення не проводилися. Результати даного дослідження, по-перше, доводять наявність зазначеної проблеми в нинішніх умовах, по-друге, дають змогу приблизно оцінити її масштаб та спрогнозувати подальші негативні наслідки для якості життєдіяльності українського суспільства, зокрема, в її комунікаційній сфері та згуртованості суспільства як такої в цілому.

Висновки. Описані психологічні реакції активно розмежують як

суспільство загалом, так і окремі колективи. Саме явище безумовно свідчить про поступове вичерпання резервів психіки, зниження психологічної пружності у багатьох наших співгромадян. Варто наголосити також і на можливості отримання класичної психологічної травми навіть у відносно мирних, не бойових умовах, наслідком якої своєю чергою може стати психічний розлад, соціальна дезадаптованість особи як така.

Якщо ж згадати про очікуваний третій етап проживання кризової ситуації «Депресія, Розчарування» (у західній літературі за хронологічною градацією цей етап має назву «Disillusionment»), то можемо з упевненістю говорити про очікуваність появи у нашому суспільстві ще більш астеничних, досить розповсюджених психологічних реакцій у подальшому. Саме тому наразі збереження психічного здоров'я народу виступає як одним з найголовніших завдань влади, так і кожного громадянина особисто – з метою збереження власного психічного здоров'я.

Перспективи ж подальших досліджень у цьому напрямку полягають у розробці більш дієвого та валідного діагностичного інструментарію для встановлення початку формування даних явищ в суспільстві на ранніх етапах, сприяння створенні дієвої системи психологічної профілактики подібних астеничних феноменів державного рівня з метою збереження психічного здоров'я української суспільства та недопущення критичного зниження якості його життєдіяльності навіть в умовах повномасштабного воєнного конфлікту.

Список використаних джерел

1. Галдецька І. Д., Золотарьова О. А., Крупська О. О., Олексюк Т. В., Романенко Ю. П., Сергієнко А. В., Сергієнко Т. А., Трінька І. С., Шведін Р. М. Особиста безпека людини: вплив катастроф і воєн на психічне здоров'я особистості та суспільства // Проблеми військової охорони здоров'я. Збірник наукових праць Української військово-медичної академії. Київ. 2013. № 40. С. 342–349.
2. Демчук О. В., Золотарьова О. А., Ковалик О. О. та інші. Вплив катастроф і воєн на психічне здоров'я особистості та суспільства. Повідомлення п'яте: перетворення індивідуальної оперативної-бойової психічної травми на колективну соціально-психологічну, соціально-культурну. *Mental Health: Global Challenges of XXI Century*, 2019. URL: <https://www.mhgc21.org/en/mhgc21/events/2019may/vplyv-katastrof-i-viin-na-psykhichne-zdorovya-osobystosti-ta-suspilstva-povidomlennya-pyate-peretvorennya-individualnoyi-operatyvno-boiovoyi-psykhichnoyi-travmy-na-kolektyvnu-sotsialno-psykholohichnu-sotsialno-kulturnu> (дата звернення: 30.07.2022)

Питання психології

3. Нечаєва-Юрійчук Н. В. Соціально-психологічні зміни у масовій свідомості британців під впливом Першої світової війни. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4719.html> (дата звернення: 30.07.2022).
4. Вплив війни на психічне здоров'я – колосальний, – Віктор Ляшко. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko> (дата звернення: 30.07.2022)
5. Психологія переживання війни: досвід України. URL: <http://knukim.edu.ua/psychologiya-perezhyvannya-vijny-dosvid-ukrayiny-2/> (дата звернення: 30.07.2022)
6. Соболев Е. «Мені соромно бути у безпеці»: як не дати противнику зламати вас психологічно. URL: <https://highload.today/uk/blogs/psihologiya-voyennogo-chasu/> (дата звернення: 30.07.2022)
7. Саннікова О. П. Переживання кризи: диференціально-психологічний аналіз // “Наука і освіта”. Психологія. Одеса, 2015. № 10. С. 16–22.

References

1. Haldets'ka I. D., Zolotar'ova O. A., Krups'ka O. O., Oleksyuk T. V., Romanenko Y. P., Serhiyenko A. V., Serhiyenko T. A., Trin'ka I. S., Shvedin R. M. Osobysta bezpeka lyudyny: vplyv katastrof i voyen na psikhichne zdorov'ya osobystosti ta suspil'stva [Personal security of a person: the impact of disasters and wars on the mental health of the individual and society]. Problemy viys'kovoyi okhorony zdorov'ya. Zbirnyk naukovykh prats' Ukrayins'koyi viys'kovo-medychnoyi akademiyi. Kyiv, 2013. #40. S. 342–349. (in Ukrainian)
2. Demchuk O. V., Zolotar'ova O. A., Kovalyk O. O. ta inshi. Vplyv katastrof i viyn na psikhichne zdorov'ya osobystosti ta suspil'stva. Povidomlennya p'yate: peretvorennya individual'noyi operatyvno-boiovoyi psikhichnoyi travmy na kolektyvnu sotsial'no-psykholohichnu, sotsial'no-kul'turnu [2. Demchuk O. V., Zolotaryova O. A., Kovalik O. O. and others. The impact of disasters and wars on the mental health of individuals and society. Message five: transformation of individual operational-combat mental trauma into collective social-psychological, social-cultural trauma]. Mental Health: Global Challenges of XXI Century, 2019. URL: <https://www.mhgc21.org/en/mhgc21/events/2019may/vplyv-katastrof-i-viin-na-psikhichne-zdorovya-osobystosti-ta-suspilstva-povidomlennya-pyate-peretvorennya-individualnoyi-operatyvno-boiovoyi-psikhichnoyi-travmy-na-kolektyvnu-sotsialno-psykholohichnu-sotsialno-kulturnu> (data zvernennya: 30.07.2022). (in Ukrainian)
3. Nechayeva-Yuriychuk N. V. Sotsial'no-psykholohichni zminy u masoviyi svidomosti brytantsiv pid vplyvom Pershoyi svitovoyi viyny [Socio-psychological changes in the mass consciousness of the British under the influence of the First World War]. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-4719.html> (data zvernennya: 30.07.2022). (in Ukrainian)
4. Vplyv viyny na psikhichne zdorov'ya – kolosal'nyy, – Viktor Lyashko [The impact of war on mental health is colossal, – Viktor Lyashko]. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/vpliv-vijni-na-psihichne-zdorovya-kolosalnij-viktor-lyashko> (data zvernennya: 30.07.2022). (in Ukrainian)
5. Psykholohiya perezhyvannya viyny: dosvid Ukrayiny [Psychology of experiencing war: the experience of Ukraine]. URL: <http://knukim.edu.ua/psychologiya-perezhyvannya-vijny-dosvid-ukrayiny-2/> (data zvernennya: 30.07.2022). (in Ukrainian)
6. Sobolev E. «Meni soromno buty u bezpetsi»: yak ne daty protyvyku zlamaty vas psykholohichno [Sobolev E. "I'm ashamed to be safe": how not to let the enemy break you psychologically]. URL: <https://highload.today/uk/blogs/psihologiya-voyennogo-chasu/> (data zvernennya: 30.07.2022). (in Ukrainian)
7. Sannikova O. P. Perezhyvannya kryzy: dyferentsial'no-psykholohichnyy analiz [Experiencing a crisis: differential psychological analysis]. “Наука і освіта”. Psykholohiya. Odessa, 2015. #10. S. 16-22. (in Ukrainian)

Summary

Skrypkin O. candidate of psychological sciences,
Associate Professor of the Department of Psychology
State University of Trade and Economics

ASPECTS OF MANIFESTATIONS OF NEGATIVE PSYCHOLOGICAL REACTIONS TO THE REALITIES OF WAR IN UKRAINIAN SOCIETY

Introduction. *Being in a war is an extremely difficult test for the psyche of any society member, even a civilian. Daily news about the death of country defenders and civilians, loved ones, observing of*

numerous types of destruction, awareness of the possibility of one's own death, the country's loss of state integrity and sovereignty, statehood - the list of possible stressful informational influences is quite extensive. All this causes a powerful asthenic influence on the psyche of a person who protects himself by activating certain protective mechanisms, as a result of which certain asthenic changes occur in the worldview constructs and in the nature of interpersonal (intergroup) communications of some representatives of Ukrainian society.

Purpose. *Both foreign and domestic scientists have not properly considered the topic raised in this format until now. Until now, for the most part, scientists have been interested in the psychological consequences of war as such, i.e., the impact of war on the mental health of individuals and society, socio-psychological changes in mass consciousness as a result.*

At the same time, this topic is rapidly gaining interest in domestic scientific circles, since certain psychological phenomena are currently manifests in Ukrainian society quite massively and influentially. The purpose of the article is to highlight the results of research in this direction, which explain the nature of the occurrence of these phenomena, allow predicting their consequences in the construction of interpersonal (intergroup) communications at both the business and personal level.

Methods. *The research used methods of observation, working with documents (to track the characteristic judgments of respondents in comments on news, messages), interview methods, surveys (to clarify the worldview positions of respondents), as well as interpretation and analysis of the received data.*

Originality. *The scientific novelty of the research lies in the fact that until now domestic experts in the field of psychology only mentioned the possibility of negative worldview changes and deterioration of interpersonal (intergroup) communication because of this in some society members in the conditions of a national crisis. However, substantive researches of a similar nature in the Ukrainian realities of today were not conducts. The results of this study, firstly, prove the existence of the specified problem in the current conditions, secondly, make it possible to roughly estimate its scale and predict further negative consequences for the quality of life in Ukrainian society, in particular, in its communication sphere and the cohesion of society as a whole ..*

Conclusion. *The described psychological reactions actively demarcate both society in general and individual groups. The phenomenon itself definitely indicates the gradual depletion of mental reserves, the decrease in psychological resilience of many of our fellow citizens. That is why currently preserving the mental health of the people is one of the most important tasks of the government, as well as of each citizen personally - in order to preserve their own mental health.*

The prospects for further research in this direction are to develop a more effective and valid diagnostic toolkit to establish the beginning of the formation of these phenomena in society at the early stages, to promote the creation of an effective system of psychological prevention of similar asthenic phenomena at the state level in order to preserve the mental health of the Ukrainian community and prevent critical a decrease in the quality of his life even in the conditions of a full-scale military conflict.

Key words: *stressful conditions; psychology of experiencing war; psychological reactions; protective mechanisms of the psyche; outlook; communication.*

Recelved/Поступила: 03.08.22.